
IRODALMI MÚZEUM

EGY EZ IDÁIG LAPPANGÓ ADALÉK SINKÓ ERVIN KECSKEMÉTI TEVÉKENYSÉGÉHEZ

CSORBA BÉLA

Sinkó Ervin 1919-es kecskeméti városparancsnoki működését mind az író vallomásaiból és esszéiből (*Az út, Szemben a bíróval*), mind Romsics Ignác két évtizeddel ezelőtti régiótörténeti írásából, mind pedig Bosnyák István Sinkóval foglalkozó, irodalomtörténeti, filológiai kutatásaiból meglehetősen alaposan ismerjük. A tanácsköztársaság idején még igyencsak fiatal és tapasztalatlan értelmiségi forradalmár számára a Kecskemét környéki ellenforradalmi lázadás résztvevőivel szembeni bírósági eljárásban való részvétel jelentette a számára addig a legsúlyosabb erkölcsi kihívást, immár nemcsak elméletben, de a legvalóságosabb valóságban is: emberek életéről vagy haláláról kellett dönteni, s gyakorlati tettekkel igazolni vagy cáfolni a forradalmi terror magasabbrendűségét és jogosságát. Mint tudjuk, Sinkó ekkor nem a forradalmi terror mellett döntött, s befolyásának köszönhetően megkegyelmezték a lázadóknak, akik közül néhányan, többek között Rád (vagy Raád) Árpád erdélyi származású katonatiszt később aktív részese lett immár a másik, az ellenforradalmi terrornak, s Kecskemét helytörténetírója szerint közreműködött azon bírósági tagok kivégzésében, akik neki és társainak, Sinkó rábeszélésére 1919 májusában megkegyelmezték. Sinkót a forradalmi erőszakkal kapcsolatos erkölcsi dilemmák, a kecskeméti élettapasztalatok birtokában, melyhez hozzátartozott a Lenin-fiúknak nevezett terrorlegények brutalitásának megismerése is a (mellesleg) temerini származású Vén András meggyilkolásakor, élete végéig elkísérték, s e dilemmákra különböző időszakokban eltérő válaszokat adott, az erőszak tagadásától (*Az út*) egészen a forradalmi terror igenléséig (*Szemben a bíróval*), mígnem – Illyés Gyula memoárjának tanúsága szerint – egyfajta relativista rezignációnál állapodott meg, úgy értékelve, hogy a végső válasz megadása esendő emberi lényként lehetetlen. Ilyen értelemben talán nem

puszta tárgy történeti adalék az a kurta fejezet, mely *Rád Árpád és Szamuelli* címmel jelent meg a kilencszázharminc évek végén *A Rongyos Gárda harcai* című jobboldali propagandakiadványban a budapesti Stephaneum nyomdában, s amelynek felelős kiadója Benkő Antal. Szerzőjeként *Egy rongyos* van feltüntetve, akinek igazi kilétét egyelőre homály fedi. Annyi bizonyos, hogy nem azonos a kor népszerű belletristájának számító Komáromi Jánossal, aki Rongyos Gárda címmel ugyan több füzetet is kiadott az ifjúság részére, azonban e kiadványok tárgyköre régebbi történelmi korokhoz (kurucok, 1848) kapcsolódik. A Rongyos Gárda harcait csak olyan szerző írhatta meg, aki közel állt az ugyanilyen nevű, gerillaharcokra kiképzett félkatonai alakulathoz, melyet a Lajta-bánságban, majd a Kárpátalján és a Felvidéken vetettek be, itt mindenekelőtt a csehszlovák katonaság ellen, s amelynek létrehozója és parancsnoka az a Héjjas. Iván volt, aki már a kecskeméti ellenforradalmi lázadásban is vezető szerepet játszott, azonban letartóztatása elől sikerült elmenekülnie. Azt sem lehet teljesen kizárni, hogy a propagandafüzetet maga Héjjas Iván írta, akinek íráskészségét repüléssel kapcsolatos katonai szakkikvei igazolják. Természetesen mindez csupán puszta feltevés. A mi szempontunkból mindenekelőtt maga a kérdéses fejezet az érdekes, annál is inkább, mert Sinkó igazából ismeretlen jobboldali recepciójához nyújt adalékot.

A közölt fejezethez azonban mindenképpen odakívánczik néhány észrevétel. Természetesen – mint látjuk – propagandairól van szó, amelytől már eleve nem várhatunk el tárgyilagosságot. Ehhez képest alapjában véve korrektul bánik Sinkóval, „krisztuskodó idealistának” nevezve, ami lényegében fedi is az igazságot. Nagyobb hibája azonban a szövegnek, hogy elhallgatja, Sinkó mekkora energiákat fektetett abba, hogy megmentse az ellenforradalmárokat, akiknek többsége a kommunista diktatúra ostoba döntései, demagóg és terrorista módszerei ellen kapával-kaszával fölfegyverkezett szegényparaszt volt, néhány nagygazda és jobboldali katonatiszt vezetésével. Sinkó, mint azt *Az útból* tudjuk, ígéretet tett az egyik vádlott apjának, hogy amíg ő a városparancsnok, addig halálos ítélet Kecskeméten nem lesz, s ehhez tartotta is magát, immár belső, nem kommunista, hanem krisztianus meggyőződésének megfelelően. Pontatlannak tűnik a szövegrész állítása, amely szerint a Rudólfaktanya falánál a tárgyalás megkezdése után hat embert végeztek ki. Ezt sem az eddigi történeti kutatások, sem Sinkó írásai nem igazolják. Az esetről a jobboldali konzervatív Gratz Gusztáv sem tud, aki pedig *A forradalmak kora* című monográfiájában igazán nem fukarkodik sem a vörös, sem a fehér terror rémtetteinek bemutatásával. Az viszont elképzelhető, hogy a kivégzésekre már a tárgyalásokat megelőzően, közvetlenül a Lenin-fiúk megérkezése után kerülhetett sor, akkor, amikor Vén Andrást is lelőtték, mert „a kezével jelt adott” futás közben. Ez az eset – Sinkótól tudjuk – a kaszánya közelében

történt. Ha másokat is kivégeztek, akkor viszont furcsa, noha egyáltalán nem lehetetlen, hogy azokról Sinkó, a városparancsnok nem szerzett tudomást.

Egyébként az ügyési feladatokat nem Sinkó látta el, mint a jobboldali brosúra ismeretlen szerzője tudni véli, hanem egy „húszéves fiatalember” – H. Nagy Lászlónak hívták –, aki *Az út* szerint „Pózolt és ambicionálta, hogy lehetőleg félelmes és impozáns legyen. (. . .) Sziszegve, gúnyosan beszélt s a vádlottakat nem engedte szóhoz.”

A Rongyos Gárda harcainak írója magát az ítélelethozatalt is másként írja le. Szerinte a tárgyalás során halálos ítéleteket hoztak, amelyekben Szamuely Tibornak kulcsszerepe volt, s azokat csak azért nem hajtották végre, mert a parancs végrehajtását Sinkó elszabotálta. Sinkó későbbi írásaiban viszont úgy szerepel az eset, hogy szemben az érveivel magára maradt vádbiztossal (ügyésszel), ő győzte meg a törvényszék tagjait az akkoriban szokatlanul enyhének számító ítélelethozatal ésszerűségéről és igazságosságáról. Ugyanakkor Sinkó nem említi Szamuely viselkedését, noha aligha kétséges, hogy ő is jelen volt a tárgyaláson, hiszen Kecskemétre érkezéséről a korabeli helyi újság is beszámolt. Nem kétséges, ha rajta múlik, lett volna végrehajtott halálos ítélet.

Rád Árpádot „kis, angol bajuszát izgatottan harapdáló”, „sötét arcú fiatalember”-nek írja le Sinkó, a tárgyalóteremben lezajlott állítólagos ideológiai vitáról azonban sehol sem tesz említést. Valószínű azonban, hogy ezt a katonatiszt nem is vele, hanem az ügyésszel folytatta, amire abból lehet következtetni, hogy Sinkót a brosúra szerzője következetesen ügyésként aposztrofálja. A propagandairat szerzője tehát aligha lehetett jelen a tárgyaláson. Ez akár azt is jelentheti, hogy a szerző maga Héjjas Iván is lehetett, de ami bizonyos, az információk forrását mindenképpen az ő környezetében kell keresnünk.

IRODALOM

- A Rongyos Gárda harcai.* Irta Egy rongyos. Stephaneum nyomda, Budapest, é. n.
Sinkó Ervin: *Az út. Naplók 1916–1939.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990
Gratz Gusztáv: *A forradalmak kora.* Magyarország története 1918–1920. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1935, az Akadémiai Kiadó reprint sorozata, Budapest, 1992
Csorba Béla: Néhány adalék a sinkói élet(mű) egyik sorsfordító mellékszereplőjéről. Beszélgetés Vén András öccsével. *Híd*, 1985. 2.

MELLÉKLET

RÁD ÁRPÁD ÉS SZAMUELLI

Közben lapozzuk vissza a történelmet és álljunk meg újból Kecskeméten. A vörösök mindenkit elfogtak, vagy tuszul szedtek, akinek csak része volt a tanyavilág harcában, Szentkirály, Helvécia, Katonatelep megmozdulásaiban.

Fogságba került Rád Árpád, az ügyeletes tiszt, akinek Kecskeméten ki kellett volna szolgáltatni a fegyvereket. Az öreg Polyák, Kiss Jani bácsi, Héjjas Tibor, Muraközy Ferenc és még kétszáz vezető ember került a vörösök fogságába.

Halálos düh szorongott bennük és egyben példát akartak statuálni is. A rabokat a törvényszék fogházában helyezték el. Mindenáron azt akarták tudni, ki szervezte meg az ellenforradalmat, a felkelést. Összeült a rögtönítélő bíróság.

Szamuelli Tibor is leérkezett erre az aktusra. Különvonattal a terroristáival. Előzőleg az udvaron ki akarták válogatni az ellenforradalom megszervezőit. Főleg Héjjas Ivánt és a szentkirályi támadás parancsnokát keresték. Bevezették a foglyokat a tárgyalóterembe és sorban szembesítették Héjjas Tiborral.

– Ő volt a parancsnok? – kérdezték.

Az egyik atyafi Héjjas Tiborra mutatott:

– Ilyen Szijmándlis embőr volt, de mégse ő . . .

S elkövetkezett a tárgyalás. Az esküdszéki termet zsúfolásig megtöltötte a közönség. Az ügyész Sinkó Ervin volt, Kecskemét városparancsnoka. A »bíró« Szamuelli Tibor.

A tárgyalás megkezdése után egyszerű emberek következtek. Kevés szóval, kevés meggyőző erővel, de annál több fanatizmussal, s nem volt erejük olyan védekezésre, ami meggyőzte volna a »bírákat«.

A törvényszék udvarában nem álltak bitófák, a vesztőhely a Rudolf-laktanya fala volt, ahova hat embert állítottak egymásután és küldtek át a másvilágra. Rád Árpád következett. Nem dagogott, kemény elszántság ült a vonásain, s mintha rendes tárgyalóteremben, tisztességes bíróság előtt állt volna, búgott fel a hangja. Kifejtette, hogy igenis ellenforradalmár, aki szent izzó nacionalizmusától hajtva, a magyarság feltámadásáért küzd az utolsó lehelletig.

– Nekem a fajtám szentebb mindennél – mondotta Rád Árpád – s aki ellene vét, az gazember és áruló. Én nem ismerem el az internacionalizmus erejét és nem hiszek benne. Haza akarok menni Erdélybe és mindhalálig küzdök az olyan kiegyenlítődés ellen, ami a béke kedvéért feláldozza területeinket. Magyar vagyok – hörgött a szava.

Ebben a félmondatban benne volt minden. Sinkó Ervin, az ügyész felállt és hosszú beszédben válaszolt Rád Árpádnak. Azt domborította ki, hogy az

internacionalizmus világokat átfogó és összekötő hatalom, ebben pedig nincsen ország és nincsen faj, hanem világok egyesülnek. Szinte két hívő doktriner értekezése volt ez a tárgyalás.

Szamuelli únta a dolgot. Rád Árpád pedig az utolsó szó jogán felállt és kijelentette:

– Ezekután kegyelmet nem kérek! . . .

Az élet, mint oly sokszor, sok furcsasággal keresztezi az ember útját. Ebben az esetben is halálos lett az ítélet, de hirtelen vörös katona rohant be a tárgyalóterembe és egy sürgönyt adott át lihegve Szamuellinek.

A terror főnök föltépte a papírt, aztán felugrott és se szó, se beszéd, elrohant kíséretével. Az ajtóban még csak ennyit mondott:

– Valamennyit halálra ítélem!

Sinkó Ervinre tartozott volna a parancs végrehajtása, de a krisztuskodó idealista szemethúnyt. Mint később kiderült, Szamuellit a Tanácsköztársaság direktóriuma egy újabb ellenforradalmi felkelés leverésére a Dunántúlra parancsolta. A foglyokat visszavezették és maradt minden a régiben . . .